

Poeesia ja romantiline armastus musketäride ajas

Veebruari algul esietendus Estonia Teatris Eino Tambergi romantiline ooper "Cyrano de Bergerac". Loo lavastas Mikk Mikiver, muusikaline juht ja dirigent on Paul Mägi, lavakujunduse tegi Ervin Õunapuu ja kostüümid Mare Raidma. Nimiosa kehastab Teo Maiste või Tarmo Sild, Cyrano armastatu Roxane'i rollis on Pirjo Levandi või Valentina Taluma.

Prantslase Edmond Rostand'i (1868-1918) heroilisel värsskomöödial "Cyrano de Bergerac" on olnud õnnelik saatus ja seda juba saja aasta jooksul. Kirjutatud justkui ajastuvälise teosena, tõmbab see üha uuesti ja uuesti tähelepanu ning selle tegelased jõuavad siiani ülfatavalt sageli nii teatrilavale kui ka kinoekraanile. Rostand'i tuntaksegi ennekõike ühe teose autorina.

1964. aastal näidendi eesti keelde tõlkinud Jaan Kross on kirjutanud: "Cyrano de Bergerac" ilmus 1897. aastal ja järgneva kolme aastakümne jooksul trükiti seda 672 000 eksemplari. Ühelt poolt oli selle hiiglamenu põhjus muidugi puhtkirjanduslikku laadi. Publik oli väsinud naturalistist, sümbolismist ja dekadentsist. Sädelev tagasihaare noore Hugo värvikas-romantilisse kunstitraditsiooni mõjus vabanemisenäo kolmekordsest survest. Rostand'i lõustanõoline ja kristallpuhas mõõgamees astus sajandi lõpu korrumppeerunud belamiide Prantsusmaalte otsekui vabastav ilmutus."

Seda vaimukat, julget ja kompromissitult kangelas tema koomilise elukäigu ning õnnetu armastusega ei vajatud aga mitte üksnes Prantsusmaal ja tolles ajas - ta jõudis kõikjale. 1950 tegi ameeriklane Michael Gordon loo filmiks "Cyrano de Bergerac", mis tõi peaosakehastanud Jose Ferrerile

"Oscari". 1990 tõusis kinode kassatükiks prantslase Jean-Paul Rappeneau' uus filmiversioon "Cyrano de Bergerac", nimirolli mängis suurepärase Gerard Depardieu - aga kes olekski võinud paremini sellesse ossa sobida. Mitmel korral on filmiks tehtud ka Rostand'i lavatüki moderniseeritud variant "Roxanne".

Edmond Rostand'i "Cyrano de Bergeraci" sündmused toimuvad XVII sajandi keskel. Näidendi nimi-kangelane on ajalooline isik, samuti mõned teisedki tegelased. Eesti tõlke järel sõnas annab Jaan Kross täpse ülevaate Cyrano de Bergeraci elukäigust ja tegevusest, osaliselt saab seda lugeda ka ooperi kavalehelt. Sündinud 1619 Pariisi kalakaupmehe poja-pojana, õppis ta mõnda aega kolledzhis, sukeldus seejärel nooruslõbustustesse ning astus siis kaardiväekompaniisse. Samal ajal alustas noormees kirjanduslikku tegevust. Saanud 1640 lahingus raskesti haavata, läheb ta erru, harib end vaimselt, samas õpib ka meisterlikult mööka kasutama. "Loomult üliimpulsiivne

Lõpuks on Roxane (Valentina Taluma) aru saanud, et ta on Cyranod (Tarmo Sild) terve elu armastanud.

Harri Rospu fotod

vaimukas riukukk, elab ta aastail 1642 - 1648 sõltumatult, viletsuses ja duellides."

Isemeelse ja teravakeelse sõnaseadjana oli Cyrano paljude võimukandjate vihaaluseks. Et mehe mõtlemine oli tollal ülimalt originaalne, näitab see, et ta käsitles koguni kosmose-lendude teemat. 1655. aastal kukub Cyranole salapärasel asjaoludel pähe puupakk ja ta sureb 36-aastasena.

Rostand'i näidendi tegevus leiab aset põhiliselt 1640. aastal, ainult viimane vaatus viib meid Cyrano surma-aastasse 1655. Seda aega teame kõige paremini Alexandre Dumas' (vanema)

musketäri-romaanide järgi, ka Cyranol tuleb tegemist teha kurikuulsate kardinalide Richelieu ja Mazariniga. Draamaloo algul vilksatab sündmustikust läbi koguni musketär d'Artagnan.

Eino Tambergi romantiline ooper kolmes vaatuses epiloogiga "Cyrano de Bergerac" jõudis esmakordselt Estonia lavale 1976. aastal. Siis lavastas selle Udo Väljaots ning dirigentideks olid Peeter Lilje ja Eri Klas. Nüüdne lavastus on Mikk Mikiverilt ning dirigendiks ja muusikaliseks juhiks Paul Mägi. Mikiveri teame kui suurepäraselt draamalavastajat ja näitlejat, kuid ta on teinud ka kaks heatasemelist mängufilmi "Indrek" ja "Doktor Stockmann". Filmimehed on aga sageli tundnud ooperi suhtes vastupandamatut külgetõmmet. Meenutagem vaid Luchino Visconti ja Ingmar Bergmani tegemisi, rääkimata Franco Zeffirellist. Mikiverile on "Cyrano de Bergerac" esimene lähem kokkupuude ooperiga ja ta väidab, et ajuti oli tal tunne, nagu poleks ta kunagi oma elu lavastanud. Helilooja Eino Tamberg hindab kõrgelt oma ooperi esmalavastust, samas nendib ta, et praeguses versioonis kõlab tema ooper sootuks uut moodi, selles olevat sees uus elu. Oma teatritegemise kogemuses ei olevat ta näinud sedavõrd tihedat lavastaja ja dirigendi koostööd, sääraast soovi teineteist aidata ja mõista.

Rostand'i "Cyrano de Bergeraci" ülekandmisel lavale või filmi on sageli lähtunud fataalselt tõigast. Et mehe tragikoomilise armastusloo kujundajaks sai tema välismus. Mikiveri lavastuses ei pöörata Cyrano välimusele või vanusele suuremat tähelepanu, pigem püütakse täpsemini väljendada tegelaste hingeliigutusi. Miks ikkagi Cyrano de Bergerac (Teo Maiste, mängis sama osa ka Udo Väljaotsa lavastuses, või Tarmo Sild), too enesekindel ja pilkehimuline sõdurist poeet, on valmis oma hinge kinkima sõber Christianile (Mati Kõrts või Alar Haak), et vaid tema nõbust salaarmastus Roxane (Pirjo Levandi või Valentina Taluma) oleks õnnelik? Kust tuleb see hingesuurus?

Nüüdseks juba ammu klassikalise loo mõtteavaru on rõhutatud ka kavalehele toodud Georg Christoph Lichtenbergi aforismide ja nobelisti Maurice Maeterlincki sententside kaudu. Kas ei kõla ülimalt kaas-aegselt ammune väide: "Mõiste ilu muutub täna..."

ningu varvikas-romantilisse kunstiraditsiooni mõjus vabanemisena kolmekordsest survest. Rostand'i lõustanäoline ja kristallpuhas mõõgamees astus sajandi lõpu korrumppeerunud belamiide Prantsusmaale otsekui vabastav ilmutus."

Seda vaimukat, julget ja kompromissitult kangelas tema koomilise elukäigu ning õnnetu armastusega ei vajatud aga mitte üksnes Prantsusmaal ja tolles ajas - ta jõudis kõikjale. 1950 tegi ameeriklane Michael Gordon loo filmiks "Cyrano de Bergerac", mis tõi peaosa kehastanud Jose Ferrerile

teiseki tegevased. Eesti tõlke järelsõnas annab Jaan Kross täpse ülevaate Cyrano de Bergeraci elukäigust ja tegevusest, osaliselt saab seda lugeda ka ooperi kavalehelt. Sündinud 1619 Pariisi kalakaupmehe poja-pojana, õppis ta mõnda aega kolledzhis, sukeldus seejärel nooruslõbustustesse ning astus siis kaardiväekompaniisse. Samal ajal alustas noormees kirjanduslikku tegevust. Saanud 1640 lahingus raskesti haavata, läheb ta erru, harib end vaimselt, samas õpib ka meisterlikult mõõka kasutama. "Loomult üliimpulsiivne

matult, viletsuses ja duellides."

Isemeelse ja teravakeelse sõnaseadjana oli Cyrano paljude võimukandjate vihaaluseks. Et mehe mõtlemine oli tollal ülimalt originaalne, näitab see, et ta käsitles koguni kosmose-lendude teemat. 1655. aastal kukub Cyranole salapärasel asjaoludel pähe puupakk ja ta sureb 36-aastasena.

Rostand'i näidendi tegevus leiab aset põhiliselt 1640. aastal, ainult viimane vaatus viib meid Cyrano surma-aastasse 1655. Seda aega teame kõige paremini Alexandre Dumas' (vanema)

mängis sama üsa ka üü Väljaotsa lavastuses, või Tarmo Sild), too enesekindel ja pilkehimuline sõdurist poelet, on valmis oma hinge kinkima sõber Christianile (Mati Kõrts või Alar Haak), et vaid tema nõbust salaarmastus Roxane (Pirjo Levandi või Valentina Taluma) oleks õnnelik? Kust tuleb see hingesuurus?

Nüüdseks juba ammu klassikalise loo mõtteavarust on rõhutatud ka kavalehele toodud Georg Christoph Lichtenbergi aforismide ja nobelisti Maurice Maeterlincki sententside kaudu. Kas ei kõla ülimalt kaas-aegselt ammune väide: "Naiste ilu arvatakse tänapäeval abielumeeste vaimuannete hulka."

Lavakujundaja Ervin Õnapuu on nappide vahenditega mõjusalt kaasa aidanud loo hingelise sügavuse mõistmisele, Mare Raidma kostüümid valmistavad silmale rõõmu ja on ajastutäpsed. Mõlemad on tegelikult ka võimekad filmikunstnikud.

Küll peab nõustuma 18. veebruari "Pühapäevalehes" ilmunud Leo Normeti põhjalikus ooperi "Cyrano de Bergeraci" analüüsis toodud ettepanekuga, et miks ei võiks meilgi ooperi lauldav tekst olla projitseeritud subtiitritena lava kohale. Estonia ülikehva akustika tõttu ei jõua tõepoolest kogu Jaan Krossi tekst kuulajateni. Vastav aparatuur on olemas juba kinos "Sõprus", kas ei peaks see olema ka vabariigi esindusteatris, nagu mujal maailmas juba on.

Helilooja Eino Tamberg ja lavastaja Mikk Mikiver mõistavad teineteist poolt sõnalt.

SULEV TEINEMAA